

Nr 11.

Ankom till riksdagens kansli den 11 maj 1928 kl. 2 e. m

Andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, nr 11, i anledning av väckta motioner angående lantarbetarnas bostadsförhållanden.

Andra kammarens fjärde tillfälliga utskott har till behandling i ett sammanhang förehaft två inom kammaren väckta och till utskottet hänvisade motioner, nämligen nr 387 av herr *Sjölander* och nr 399 av herr *Hansson* i Stockholm *m. fl.* *Motionerna.*

I motionen II: 387 hemställes, att riksdagen måtte i en skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande lantarbetarnas och med dem likställdas bostadsförhållanden samt att Kungl. Maj:t med beaktande av i motionen framförda synpunkter därefter måtte för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kan föranleda.

I motionen II: 399 hemställes, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära undersökning rörande lantarbetarnas bostadsförhållanden och snarast möjligt framlägga för riksdagen de förslag, vartill utredningen kan föranleda.

Beträffande motiveringarna för de gjorda yrkandena hänvisas till motionerna.

Utskottet har i vederbörlig ordning inhämtat yttrande över motionerna av socialstyrelsen, vilket yttrande såsom bilaga fogats till detta utlåtande. *Yttrande av socialstyrelsen.*

Lantarbetarnas bostadsförhållanden hava vid åtskilliga föregående tillfällen dragits inför riksdagen och slutligen föranlett ett ställningstagande från riksdagens sida. Sedan nämligen internationella arbetskonferensen år 1921 antagit en rekommendation, åsyftande viss enhetlig reglering av lantarbetarnas bostads- och sovplatsförhållanden i olika länder, framlade Kungl. Maj:t till 1923 års riksdag rekommendationen i fråga och anslöt sig därvid till ett av delegationen för det internationella socialpolitiska samarbetet i yttrande över rekommendationen framlagt förslag, att de i denna berörda frågorna måtte upptagas till utredning. Riksdagen anslöt sig i sitt avgivna yttrande till Kungl. Maj:ts proposition, varefter Kungl. Maj:t den 12 oktober 1923 uppdrog åt socialstyrelsen att i samråd med lantbruksstyrelsen verkställa utredning i ämnet samt inkomma med det förslag, som härav kunde föranledas. *Utskottet.*

Socialstyrelsen upplyser nu i sitt yttrande, att styrelsen med anledning av det sålunda givna utredningsuppdraget först undersökt, huruvida uppdraget kunde fullgöras genom sammanställande av redan förefintlig statistik och genom komplettering av densamma i vissa avseenden. Sålunda hade genom rundfrågningar hos kommunalordförande, lantarbetsgivare och lantarbetarfackföreningar erhållits ett stort material. Synpunkterna på frågan hade sedermera vunnit i mångfald och rikedom, sedan rundfrågningen utsträckts till förste provinsialläkare, provinsialläkare och länsbostadsinspektörerna i de län, där ordnad bostadsinspektion införts även för landsbygden. Emellertid hade

styrelsen icke ansett sig böra nöjas med dessa sålunda erhållna enquêtesvar utan höll före, att det givna uppdraget syntes motivera en bostadsundersökning av mera ingående typ, verkställd genom särskilda ombud. En sådan undersökning måste emellertid draga avsevärda kostnader, då den vore en synnerligen omfattande och vansklig arbetsuppgift, som icke kunde utföras av styrelsens ordinarie arbetskrafter. Den skulle alltså ha fordrat, att till styrelsens förfogande ställdes medel till så betydande belopp, att detta ur sparsamhetssynpunkt kunde vara ägnat att väcka betänkligheter.

Emellertid har nu en omständighet inträffat, som möjliggör fullgörandet av utredningsuppdraget utan att särskilda anslag därför erfordras. Från läkarhåll har nämligen med anslag från privat fond en bostadshygienisk undersökning av vissa landskommuner igångsatts år 1926. Denna undersökning, som verkställts genom särskilda undersökare, avser även flertalet ur bostadssocial synpunkt viktiga frågor, och de undersökta hushållen hava fördelats i vissa socialgrupper, varvid bl. a. jordbruksarbetarna särskiljas.

Socialstyrelsen, som synes antaga, att resultatet av denna undersökning skall stå till styrelsens förfogande under loppet av innevarande år, säger sig hysa förhoppning om att på grundval av bl. a. nu nämnda undersökningar kunna inom kort avgiva »den av Kungl. Maj:t begärda utredningen rörande möjligheterna att för Sveriges del förverkliga de önskemål, som uppställas i den av internationella arbetskonferensen år 1921 antagna rekommendationen rörande lantarbetarnas bostads- och sovplatsförhållanden».

Av vad utskottet sålunda inhämtat framgår, att visserligen en utredning pågår, som berör åtskilliga spörsmål av dem, som avses i föreliggande motioner, men utredningen torde dock, såsom också socialstyrelsen påpekar, »få anses vara av övervägande teoretisk natur», medan ju motionärerna åsyfta en prövning av förhållandena för att nå fram till praktiska åtgärder ägnade att tillförsäkra lantarbetarna en tillfredsställande bostadsstandard. Den pågående utredningen kan måhända lämna besked om småfolkets bostadsförhållanden på vissa orter och därmed också om lantarbetarnas på dessa samma orter, men vad som i motionerna åsyftas och i saken är av nöden är, enligt utskottets mening, att undersöka, huruvida ej den del av jordfrågan, som ligger i spörsmålet om lantarbetarnas bostadsförhållanden, bör så snart som möjligt upptagas i de svenska statsmakternas jordpolitik. Utskottet delar nämligen motionärernas mening, att de strävanden av olika slag, som avse att genom jordbruksnäringens främjande hålla landsbygdens folk kvar vid jorden, med nödvändighet måste kompletteras med en undersökning om huruvida den grupp, som man närmast önskar binda vid jordbruket, lantarbetarna, där erbjudes det som utgör första förutsättningen för trivsel och trevnad, en tillfredsställande bostad. Det som försummas på detta område måste på längden komma att medföra, att bl. a. alla åtgärder till nybildning av jordbruk misslyckas på grund av bristande efterfrågan på jord av män av den arbetshåg, som dessa åtgärder förutsätta.

Det är utskottets tro, att en undersökning av nu berörda förhållanden skall visa, att mångenstädes lantarbetarnas bostadsfråga funnit en lycklig lösning. Det bör bliva en av undersökningens angelägnaste uppgifter att draga fram just sådana fall i ljustet och att av dem hämta praktiska lärdomar till gagn för förslaget. Ägnade att åstadkomma lämpliga åtgärder i de tyvärr nog ej fåtaliga fall, där det kommer att visa sig, att en lycklig lösning hittills ej nåtts.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att andra kammaren måtte för sin del besluta, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning rörande lantarbetarnas bostadsförhållanden och snarast möjligt för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kan föranleda.

Stockholm den 11 maj 1928.

På utskottets vägnar:

ELOF LINDBERG.

Närvarande: herrar *Lindberg, Schill, Lilliecreutz, Morfeldt, Andersson* i Löbbo, fru *Nordgren*, herrar *Larson* i Tönnersa och *Persson* i Falla samt fru *Ekberg* och herr *Svensson* i Högsjöhult.

Reservation

av herrar *Schill, Lilliecreutz, Larson* i Tönnersa, *Persson* i Falla och *Svensson* i Högsjöhult, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort hava följande lydelse:

I en inom — — — bl. a. jordbruksarbetarna särskiljas. Det material, som genom denna undersökning framkommit, lärer i önskad riktning och omfattning komplettera det material, som socialstyrelsen redan äger i förevarande fråga, och socialstyrelsen säger sig därför hysa förhoppning att inom kort kunna, i samråd med lantbruksstyrelsen, avgiva den begärda utredningen.

Av vad utskottet sålunda anförts framgår, att riksdagen anslutit sig till Kungl. Maj:ts förslag om utredning av lantarbetarnas bostadsförhållanden, att en sådan utredning verkställas av därtill anmodade myndigheter, vilka även skola avgiva förslag i frågan, att en på privat väg igångsatt utredning på samma område pågår och att den officiella utredningen inom kort väntas bliva slutförd. Det torde vidare vara att förvänta, att utredningen och de förslag, vartill den må föranleda, underställas riksdagen, då utredningen igångsatts först sedan riksdagens yttrande inhämtats. Med hänsyn till nu anförda omständigheter finner utskottet det icke motiverat att nu begära utredning om lantarbetarnas bostadsförhållanden och förslag i frågan; och får utskottet fördensskull hemställa,

att förevarande motioner II:387 och II:399 icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Bilaga.

Till andra kammarens fjärde tillfälliga utskott.

Sedan riksdagens andra kammarens fjärde tillfälliga utskott anhållit om yttrande av socialstyrelsen över bl. a. de inom kammaren väckta motionerna nr 387 angående lantarbetare och med dem likställdas bostadsförhållanden samt nr 399 om åvägabringande av utredning och förslag i fråga om lantarbetarnas bostadsförhållanden, har genom Kungl. Maj:ts beslut den 10 februari 1928 socialstyrelsen anbefallts att avgiva och till utskottet senast den 1 mars 1928 överlämna det sålunda begärda yttrandet.

Med anledning härav får socialstyrelsen härmed anföra följande.

I motionen nr 387, som väckts av herr Sjölander, framhålles det stora behov av förbättrade bostadsförhållanden, som föreligger för lantarbetare o. d., men betonas tillika, att ifrågakvarande samhällsgrupp icke genom egna krafter mäktar härvidlag åstadkomma några mera avsevärda förändringar. Med anledning härav hemställes, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande lantarbetarnas och med dem likställdas bostadsförhållanden, samt att Kungl. Maj:t med beaktande av motionärens synpunkter därefter måtte för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kan föranleda. Motionen nr 399, som avgivits av herr Hansson i Stockholm m. fl. och är lika lydande med motion i första kammaren nr 233, utgår från, att lantarbetarnas alltjämt pågående inflyttning till städer och industrisamhällen, vilken under nu rådande förhållanden bidrager till att öka arbetslösheten därstädes och kan medföra tillfällig brist på arbetskraft för brådskande arbete vid jordbruket, har sin rot i den vantrevnad på landsbygden, vartill en av orsakerna torde vara de ofta förekommande dåliga bostäderna. Under hänvisning härtill hemställa motionärerna, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära undersökning rörande lantarbetarnas bostadsförhållanden och snarast möjligt framlägga för riksdagen de förslag, vartill utredningen kan föranleda.

Spörsmålet om utredning av lantarbetarnas bostadsförhållanden har vid flera föregående tillfällen varit föremål för riksdagens prövning, och har det samma för några år sedan föranlett ett ställningstagande från dess sida, vilket torde vara av betydelse vid bedömandet av nu föreliggande motioner i ämnet.

Av internationella arbetskonferensen antogs år 1921 bl. a. en rekommendation, åsyftande viss enhetlig reglering av lantarbetarnas bostads- och sovplatsförhållanden i olika länder. Delegationen för det internationella socialpolitiska samarbetet anförde i sitt yttrande den 19 maj 1922 härom bl. a., att ifrågakvarande förhållanden kunde förväntas skola röna en gynnsam inverkan av ikraftträdandet av hälsovårdsstadgan av den 19 juni 1919, vari meddelas vissa allmängiltiga hygieniska bestämmelser angående bostäder. Det framhölls också, att i kollektivavtalen för jordbruket föreskrives bl. a., att arbetarens bostad skulle kunna hållas väl uppvärmd, vara sund och av viss minimistorlek samt i övrigt i gott skick ävensom att tjänare i husbondens kost skulle vara berättigad till egen säng med sängkläder i varmt och snyggt möblerat rum. Nu berörda bestämmelser torde emellertid, yttrar delegationen, icke motsvara den med förevarande rekommendation åsyftade reglering. Förnekas kunde väl ej heller, att jordbruksarbetarnas bostads- och sovplatsförhållanden i många fall vore mindre tillfredsställande. Å andra sidan må emellertid erinras om det betryckta läge, vari jordbruket för närvarande befunne sig, och om de ännu högt upptrivna byggnadskostnaderna. Med hänsyn till vad sålunda anförts ansåg sig delega-

tionen ej kunna förorda annan åtgärd med anledning av förevarande rekommendation, än att de däri berörda frågorna måtte upptagas till utredning.

För 1923 års riksdag framlade Kungl. Maj:t rekommendationen med biträdande av delegationens förslag, och riksdagen anslöt sig i sitt avgivna yttrande till Kungl. Maj:ts proposition. Den 12 oktober 1923 fattade Kungl. Maj:t beslut i ärendet, innebärande uppdrag åt socialstyrelsen att i samråd med lantbruksstyrelsen verkställa utredning i ämnet samt inkomma med det förslag, som härav kunde föranledas.

Med anledning av det sålunda givna utredningsuppdraget sökte man inom socialstyrelsen i första hand bilda sig en uppfattning om, i vad mån den för utredningsuppdragets fullgörande nödiga kunskapen om lantarbetarnas nuvarande bostadsförhållanden kunde erhållas ur redan förefintlig statistik eller genom komplettering av densamma i vissa avseenden.

Vid det utredningsarbete rörande olika sidor av lantarbetarfrågan, vilket sedan halvtannat årtionde pågått inom socialstyrelsen, har man sökt att i görligaste mån uppmärksamma och belysa jämväl jordbruksarbetarnas bostadsförhållanden. Ut i det formulär, varmedelst uppgifter årligen inhämtas från kommunalnämndernas ordförande i samtliga landskommuner, begäras sålunda upplysningar om statarbostadens rumsantal och hyresvärde, trädgårdstämpans storlek m. m. Vid vissa tillfällen, såsom i anledning av den förenämnda arbetskonferensen, har frågepunkten väsentligt utvidgats, i det att man beträffande såväl lantarbetare med familj som ogifta sådana begärt uppgifter rörande bostädernas art och storlek (golvyta och takhöjd) samt angående de bristfälligheter med avseende på byggnadssätt, inredning och utrymme, som kunde anses vidlåda desamma. Av denna enquête, till vilken uppgifter erhöles från omkring 1,800 kommunalordförande samt c:a 300 lantarbetsgivare och lika många lantarbetarfackföreningar, framgår, att från arbetarhåll mycket ofta klagomål förekomma över att särskilt bostäderna i statarkasernerna äro dåligt inredda, kalla och fuktiga. I icke mindre grad framställdes anmärkningar mot de åt ogifta arbetare upplåtna drängkamrarna, särskilt i Sydsverige, där dessa kunna vara inrymda i ladugårdarna med ingen eller bristfällig isolering från djurstallarna. Även arbetsgivarna medgåvo ofta önskvärdheten av bättre och tidsenligare arbetarbostäder, då dylika i allt högre grad utgjorde förutsättningen för erhållande av dugliga och stabila arbetare. De framhöllo emellertid, att ett fullständigt ordnande av bostadsfrågan under rådande höga byggnadskostnader skulle åsamka jordbruket så stora utgifter, att de skulle bli omöjliga att bära med hänsyn till dåvarande prisförhållanden på jordbruksprodukter. Samtidigt betonades, att bostadsfrågan ej blott vore en fråga om ny- och ombyggnad utan även om bostadsvård, i det att de boende ej sällan saknade vilja eller förmåga att vårda goda lägenheter, varigenom särskilt bostadsöhyran vunnit en beklaglig spridning.

Det nu anförda torde vara nog för att utvisa, att en dylik enquête kan giva en viss ledning vid bedömandet av lantarbetarnas bostadsfråga, sådan denna ter sig för olika grupper av intresserade. Synpunkterna kunna vinna i mångfald och rikedom, därest rundfrågningen utsträcker till vidare kretsar av sakkunniga, såsom förste provinsialläkare och provinsialläkare samt länsbostadsinspektörerna i de län, där genom respektive landstings beslut ordnad bostadsinspektion tillkommit även för landsbygden. Detta torde framgå av den bearbetning av från dylika sakkunniga avgivna rapporter m. m., vilken nyligen verkställts inom socialstyrelsen och vars resultat framlagts i Sociala Meddelan-

den (årg. 1927, sid. 515 ff.) under titeln »Bostadsinspektionen på landsbygden, dess organisation och verksamhet».

Emellertid har enquétemetoden jämte sina tydliga fördelar, icke minst av ekonomisk art, tillika åtskilliga nackdelar och bristfälligheter, vilka medföra att man icke enbart på denna väg kan erhålla det kunskapsstoff, som är nödvändigt för en mera ingående utredning av lantarbetarklassens bostadsfråga. Vid en enquéte framföra sålunda uppgiftslämnarna i första hand det efter deras mening mest »intressanta», vilket medför, att i föreliggande fall företrädesvis de mycket goda och de mycket dåliga bostäderna bringas på tal, medan man föga uppehåller sig vid de efter ortens förhållanden medelmåttiga lägenheterna, vilka dock genom sin stora massa giva bostadsförhållandena sin egentliga prägel. Vidare torde man på enquétevägen knappast kunna erhålla inbördes fullt jämförbara uppgifter, huruvida och i vad mån de lantarbetare, vilka bebo av arbetsgivaren upplåtna lägenheter, äro i bostadsavseende sämre ställda än de småbönder, egnahemsägare, lägenhetsinnehavare, backstugusittare och andra av landsbygdens mindre bemedlade, vilka själva ordnat sin bostadsfråga.

För att vinna fullständig inblick i dessa förhållanden skulle det egentligen vara nödvändigt att erhålla detaljerade uppgifter om varje särskild bostad på landsbygden, vilket, på grund av dessas stora antal och ofta vida avstånd från varandra, av arbetstekniska och ekonomiska skäl icke är möjligt. För så vitt man icke vill inskränka sig allenast till sådana knapphändiga bostadsuppgifter, som på utdelade formulär kunna erhållas exempelvis i samband med mantalsskrivning, blir man därför hänvisad till att medelst den representativa metoden undersöka ett mindre antal socknar eller sockendelar, utvalda i syfte att någorlunda likformigt representera å landsbygden företrädda bebyggelse typer, näringsförhållanden och samhällsgrupper.

En dylik undersökning verkställdes i samband med 1912—14 års bostadsräkning med avseende på 108 landskommuner, vilka beträffande såväl de tätbebyggda områdena som de landsbygdsartat bebyggda delarna gjordes till föremål för en bostadsstatistisk undersökning, för vars resultat redogöres uti berättelsen över bostadsräkningen. För trenne kommuner utarbetades särskilda lokalmonografier, varvid vissa bostäder gjordes till föremål för uppmätning m. m. Dock verkställdes icke för landsbygdens del något motsvarande till de ingående »bostadsbeskrivningar», vilka på grund av besök i och uppmätningar av smålägenheterna genom särskilda ombud eller »husbesökare» utarbetades för vissa städer.

När det blivit fråga om att belysa bostadsförhållandena för den huvudgrupp av landsbygdens småfolk, som utgöres av de i annans tjänst anställda lantarbetarna, har arten och syftmålet med den genom Kungl. Maj:t ovannämnda beslut den 12 oktober 1923 åt socialstyrelsen uppdragna utredningen närmast syntts motivera en bostadsundersökning av denna mera ingående typ, verkställd genom särskilda ombud. Endast därigenom torde en tillförlitlig kunskap vinnas om sådana för lantarbetarnas bostadsstandard betydelsefulla förhållanden som bostädernas golvyta och kubikinnehåll, om de äro dragiga, kalla, fuktiga, förfallna o. d., deras utrustning med bekvämligheter, »fasta tillbehör» av olika arter, de boendes fördelning på familjemedlemmar, tjänare, inneboende av olika slag o. s. v.

Intensivundersökningar sådana som de nu skisserade måste emellertid draga avsevärda kostnader, särskilt som, på grund av de skiftande förhållanden som råda i olika delar av vårt land, dylika torde behöva anordnas beträffande åt-

minstone ett tjugotal olika landskommuner. Härtill kommer, att särskilt på grund av det spridda bebyggelsesättet primärmaterialets insamlingskostnader måste beräknas ställa sig avsevärt högre än i städerna. Man måste sålunda konstatera, att en mera ingående utredning av lantarbetarnas bostadsfråga vore en synnerligen omfattande och vanskelig arbetsuppgift, vilken svårigen kunde helt tillgodoses medelst de medel och arbetskrafter, som stode till socialstyrelsens förfogande. För genomförande av nödiga utredningar jämväl i den mycket begränsade omfattning, som ovan angivits, skulle erfordras att till styrelsens förfogande ställdes särskilda medel till så betydande belopp, att detta ur sparsamhetssynpunkt kunde vara ägnat att väcka betänkligheter.

Det kom emellertid till socialstyrelsens kännedom, att från läkarehåll planerades en bostadshygienisk undersökning av vissa landskommuner, vartill ett betydande belopp (c:a 20,000 kr.) vore att påräkna från den för läkarvetenskapliga forskningar avsedda s. k. Anderssonska fonden. Från socialstyrelsens sida har man under hand trätt i förbindelse med undersökningens ledare, professor Alfred Pettersson och f. d. förste provinsialläkaren G. Stéenhoff, och erhållit vissa uppgifter rörande syftemålen med och omfattningen av ifrågakvarande utredning, vilken påbörjades år 1926. Ehuru denna undersökning är speciellt inriktad på hygieniska frågor, såsom de boendes hälsoförhållanden, tillgången till dricksvatten, rummens belysnings- och uppvärmningsförhållanden etc. har å det använda formuläret upptagits ett flertal ur bostadssocial synpunkt viktiga frågepunkter, såsom angående de boendes familje-, yrkes- och inkomstförhållanden, boningshusets byggnadsmaterial och rummens dimensioner, förefintligheten eller avsaknaden av bekvämligheter av olika slag o. s. v. Vid materialets bearbetning hava de undersökta hushållen fördelats i vissa socialgrupper, varvid bl. a. jordbruksarbetarna särskiljas. Undersökningen har verkställts genom särskilda undersökare, vilka gått från hus till hus i de för undersökningen utvalda socknarna. Dessa äro till antalet sexton, med tillhoppa c:a 38,000 invånare, nämligen två i vardera av Stockholms, Östergötlands, Kronobergs, Malmöhus, Göteborgs och Bohus, Värmlands, Västernorrlands och Norrbottens län, vartill komma två fiskelägen i Hallands län. De inkomna uppgifterna, vilka omfatta mer än fyra femtedelar av samtliga de bostadshus, som finnas i resp. socknar — med undantag för de vidsträckt norrbottenssocknarna, av vilka blott en femtedel blivit undersökt — hava inkommit och bearbetats med med avseende på samtliga områden förutom ett enda, varifrån ännu felande material inföväntas under den närmaste tiden.

Det vill alltså synas, som om man under loppet av innevarande år skulle erhålla ett vida rikligare material än det nu tillgängliga till belysning av lantarbetarnas bostadsförhållanden och särskilt värdefullt därigenom, att detsamma möjliggör att skärskåda dessa i deras rätta miljö, inom ramen av de bostadsvillkor, som i allmänhet råda för de mindre bemedlade på landsbygden. Socialstyrelsen hyser därför förhoppning om att på grundval av nu nämnda undersökningar, i vissa avseenden kompletterade genom särskilda enquêter, inom kort kunna, i samråd med lantbruksstyrelsen, avgiva den av Kungl. Maj:t begärda utredningen rörande möjligheterna att för Sveriges del förverkliga de önskemål, som uppställas i den av internationella arbetskonferensen år 1921 antagna rekommendationen rörande lantarbetarnas bostads- och sovplatsförhållanden.

Den utredning rörande lantarbetarnas bostadsfråga, som påkallas av nu berörda uppdrag, synes dock vara av mera begränsad natur än den, vilken ifråga-

sättes i de båda motioner, beträffande vilka yttrande nu begärts av socialstyrelsen. Ehuru förstnämnda utredning berör åtskilliga aktuella frågor av socialpolitisk och jordbruksekonomisk art, torde den dock få anses vara av övervägande teoretisk natur, medan den senare, av vissa ordalag i motionerna att döma, även bör inriktas på föranstaltande och prövning av praktiska åtgärder direkt ägnade att förbättra lantarbetarnas bostadsförhållanden, särskilt sådana av byggnadsteknisk och finansiell natur.

Frågor som dessa falla emellertid i huvudsak utanför socialstyrelsens kompetensområde, varför styrelsen härvidlag vill inskränka sig till några randanmärkingar.

Rörande de byggnadstekniska frågorna föreligger en rikhaltig litteratur, varibland här endast må erinras om ingenjörsvetenskapsakademiens byggnadstekniska utredningar, varuti icke blott jämförelser göras mellan olika byggnads sätt ur byggnadsteknisk och ekonomisk synpunkt utan även behandlas ett flertal därmed samhörande frågor, t. ex. den för bostadstrevnaden betydelsefulla frågan om väggohyran i smålägenheter (Medd. nr 37). Av särskilt stor betydelse för en utvidgad arbetarbostadsbyggnadsverksamhet är finansieringsfrågan, därvid kan tänkas ifrågakomma tillhandahållande av lånemedel åt arbetsgivarna och ökat stöd för egnahemsbyggnadsverksamhet från arbetarnas sida. Vid lösningen av dessa vanskliga frågor torde man kunna hava en viss hjälp av rön och erfarenheter från såväl utlandet, där man exempelvis i Finland och England sökt tillgodose lantarbetarnas önskemål inom ramen av ett allmänt bostadsbyggnadsprogram, som även inom vårt eget land, där f. n. betydelsefulla utredningar pågå och delvis slutförts rörande egnahems- och kolonisationsfrågorna samt beträffande ordnandet av kreditgivningen för bostadsbyggandet i städer och stadsliknande samhällen.

GUNNAR HUSS.

Bertil Nyström.